

บทบาทผู้นำชาวไทลื้อในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรม ทางพระพุทธศาสนา

Roles of Tai Lue Leaders in Promoting the Buddhist Traditions and Rituals

พระครูสุภัทธรพรหมคุณ (เจริญ คำประเสริฐ)¹, สุเทพ สารบรรณ²,
พระครูศรีวรพินิจ (สมคิด คมภิระภาณ)³, ชูชาติ สุทธะ⁴
Phrakhrusuphattharaphromkhun (Jarern Khamprasoet)¹,
Suthep Saraban², Phrakhrusriworaphinit (Somkit Gambhīrañño)³,
Chuchat Sutta⁴

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Doctor of Philosophy Program in Buddhist Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus
Corresponding Author, E-mail: jarern2491@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อล้านนา 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อล้านนา และ 3) เพื่อศึกษาบทบาทผู้นำชาวไทลื้อในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 45 รูป/คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้นำฝ่ายสงฆ์ ผู้นำฝ่ายฆราวาสและผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์เปรียบเทียบเหตุการณ์เพื่อนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า 1) พัฒนาการของประเพณีและพิธีกรรมทางแบ่งเป็น 3 ยุค คือ (1) ยุคที่อพยพมาจากสิบสองปันนา (2) ยุคเริ่มสร้างบ้านแปงเมืองที่เชียงคำ (3) ยุคสังคมปัจจุบัน 2) ปัญหาและอุปสรรคแบ่งเป็น 3 ประการ คือ (1) ด้านบุคคล (2) ด้าน

งบประมาณ (3) ปัญหาในการทำงาน 3) บทบาทผู้นำชาวไทลื้อ ด้านผู้นำฝ่ายสงฆ์มีบทบาทในการวางแผนและส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมอย่างต่อเนื่อง ส่วนแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมควรพัฒนาเป็นหลักสูตรและส่งเสริมการวิจัย สำหรับผู้นำฝ่ายฆราวาสมีบทบาทในการส่งเสริมให้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและเอกชน ส่วนแนวทางการพัฒนาและการส่งเสริมควรบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนอย่างเป็นระบบ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ ปัจจัยภายใน + ปัจจัยภายนอก = ทรัพยากรในชุมชน + ภาครัฐและเอกชนต้องเป็นผู้ให้คำแนะนำชี้แนะและดูแล เพื่อช่วยชุมชนในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อให้ยั่งยืน

คำสำคัญ: บทบาทผู้นำ; ผู้นำชาวไทลื้อ; ประเพณีและพิธีกรรม; อำเภอยางคำ

Abstract

This research consists of three objectives: 1) to study the development of Buddhist tradition and rituals of Thai Lue people in Lanna; 2) to study problems and obstacles in promoting Buddhist tradition and rituals of Tai Lue People in Lanna; and 3) to study the roles of Tai Lue Leaders in promoting the Buddhist tradition and rituals. It is a qualitative research based on in-depth interview and focus group discussion. The forty-five key informants are divided into three groups: monk leaders, laypeople leaders, and participants. All are selected by a purposive sampling. The data analyses are based on content and constant comparison to present the results of research.

The results of research reveal that 1) the development of traditions and rituals is divided into three eras: (1) the era that Tai Lue People immigrated from Sipsong Panna; (2) the era that built the city of Chiang Kham; (3) the present era; 2) the problems and obstacles which are divided into three aspects: (1) personal; (2) budget; (3) working; 3) the roles of Tai Lue leaders: the monk leaders have the roles to plan and promote the traditions and rituals continually. But the guidelines for development and promotion should be developed into a curriculum and promote research works. For laypeople leaders, they have the roles

to perform and promote activities which are supported by government and private agencies. For the development and promotion guidelines, they should integrate the cooperation between government and private agencies. The new body of knowledge indicates that ‘Internal Factors + External Factors = Community Resources + Government and Private Sectors’ has to be advisers, guiders, and caretakers to help community to coordinate with other external agencies in order to promote the sustainable tradition and rituals of Tai Lue people.

Keywords: Roles of Leaders; Tai Lue Leaders; Traditions and Rituals; Chiang Kham District

บทนำ

ไทลื้อเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ภาคเหนือของประเทศไทย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท ในอดีตชาวไทลื้ออาศัยในเขตสิบสองปันนาทางตอนใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ต่อมาได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองต่าง ๆ ในภาคเหนือด้วยเหตุผลทางการเมืองตามนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” (ไกรศรี นิมมานต์เหมินทร์, 2521: 3) ของเจ้าผู้ครองนครล้านนาในอดีตในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ รวมทั้งการเข้ามาติดต่อกับชาย แสวงบุญทางศาสนาและลัทธิการเมืองในยุคที่จีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้ ยังอพยพเข้ามาเพิ่มเติมเพื่อติดตามญาติพี่น้องที่เข้ามาอยู่ก่อนแล้ว ชาวไทลื้อมีวัฒนธรรมเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ประเพณีพิธีกรรมบางอย่างเป็นเอกลักษณ์เด่นประจำชาติพันธุ์ โดยรวมแล้ววัฒนธรรมไทลื้อมีลักษณะใกล้เคียงกับชาวไทยล้านนา เนื่องจากชาวไทลื้อเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัด ศรัทธาต่อสิ่งที่ตนยึดถือ มีความเคารพเชื่อมั่นในศาสนา (จารุวรรณ พรหมวัง, 2536: 4)

จังหวัดพะเยามีชาวไทลื้อเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงม่วนและอำเภอภูซาง เนื่องจากในปี พ.ศ. 2396 เจ้าอนันตวรฤทธิเดช เจ้าผู้ครองนครน่านยกทัพไปตีเชียงรุ่ง ได้ยกกองทัพเข้าไปกวาดต้อนผู้คนจากเมืองพง เมืองมาง เมืองหย่วนและเมืองลำในเขตสิบสองปันนาเข้ามาไว้ในเขตเมืองเทิง ซึ่งเป็นเขตการปกครองของเมืองน่าน ต่อมาเมืองน่านเกรงว่า ชาวไทลื้อที่กวาดต้อนมาจะอพยพหนีกลับไปยังบ้านเมืองเดิม จึงได้เคลื่อนย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมในเขตเมืองเชียงม่วน ได้แก่ บ้านมาง บ้านทุ่งมอก บ้านแพด เมื่อชุมชนขยายตัวมากขึ้น พญาธนะหัวหน้า

ชุมชนไทลื้อจึงได้ชักชวนชาวไทลื้อกลุ่มหนึ่งไปแสวงหาที่ทำกินแหล่งใหม่ จนกระทั่งพบที่ราบลุ่มแม่น้ำลาวในเขตเมืองเชียงคำ ซึ่งเป็นทำเลที่เหมาะสมกับการทำมาหากิน จึงได้ขออนุญาตเจ้าผู้ครองนครน่าน อพยพผู้คนไปตั้งถิ่นฐานในปี พ.ศ. 2431 ต่อมา มีชาวไทลื้อบางส่วนอพยพมาจากท่าวังผาเข้ามาสมทบ จึงทำให้เชียงคำเป็นเขตชุมชนไทลื้อขนาดใหญ่อีกแห่งหนึ่งของภาคเหนือ (ไสว เชื้อสะอาด, 2538: 5)

สำหรับอำเภอเชียงคำ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดพะเยา อยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำลาว แม่น้ำยวนและแม่น้ำแวน ซึ่งเป็นลุ่มน้ำย่อยของลุ่มแม่น้ำอิง ในอดีตเป็นแอ่งอารยธรรมของชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำ เป็นแหล่งที่อยู่ของชาวไทลื้อหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านหย่วน บ้านมาง บ้านเชียงคาน บ้านลำ (อิสรา ญาณตาล, 2549: 45) ปัจจุบันหมู่บ้านชาวไทลื้อในเขตอำเภอเชียงคำมี 30 หมู่บ้าน เช่น บ้านหย่วน บ้านแดนเมือง บ้างมาง วัฒนธรรมไทลื้อมีเอกลักษณ์โดดเด่นมาช้านาน ไม่ที่จะเป็นการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายหรืออาหารการกิน เช่น แกงแค แองและ น้ำปู (รุ่งทิพย์ และยลวิ สิทธิชัย, ม.ป.ป: 1-2) จาริตประเพณีของชาวไทลื้อยังนับถือผีและมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและเคร่งครัด ประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อคล้ายคลึงกับชาวไทยวนในล้านนา (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2535: 7) นอกจากนี้ ยังนิยมสร้างวัดในชุมชนที่ตกแต่งด้วยสถาปัตยกรรมที่งดงาม ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงบางแห่ง เช่น วิหารวัดดอนมูล วิหารวัดหนองแดง วิหารวัดหนองบัว วิหารวัดท่าฟ้าใต้ วิหารวัดแสนเมืองมา (วัดมาง) วิหารวัดหย่วน (มิ่งสรรพ ชาวสะอาด, 2551: 79) จะเห็นว่า ชาวไทลื้อยังรักษาวัฒนธรรมประเพณีไว้เป็นอย่างดี แต่เนื่องด้วยสภาพสังคมของชาวไทลื้อที่ได้อยู่ร่วมกับชาวล้านนา อีกทั้งสภาพแวดล้อมในการดำรงชีพที่มีความเจริญรุ่งเรือง จึงทำให้วิถีชีวิตของชาวไทลื้อได้รับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม โดยเฉพาะการใช้ภาษาพูด วัฒนธรรมการแต่งกายและวิถีชีวิตความเป็นอยู่

เนื่องด้วยความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมในหมู่คนชาติพันธุ์ไท ประกอบกับกับชาวไทลื้อได้อพยพเข้ามาอยู่ร่วมกับเจ้าของพื้นที่เดิมซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมล้านนามานานกว่า 200 ปี ทำให้ประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างของชาวไทลื้อถูกกลืนเข้ากับวัฒนธรรมล้านนา ประเพณีและวัฒนธรรมเก่าแก่ที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมาเริ่มสูญหายไป เหตุผลส่วนหนึ่งเป็นเพราะการศึกษาของเยาวชนในปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าทำให้เยาวชนเห็นคุณค่าประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมน้อยลง ดังนั้น จึงควรที่จะชักจูงให้เยาวชนไทลื้อล้านนารุ่นใหม่ให้กลับมาเห็นคุณค่าและฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทลื้ออีกครั้ง นอกจากนี้ สภาพความเป็นอยู่ เศรษฐกิจและวัฒนธรรมใหม่อาจเกิดเป็นค่านิยมที่

มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีดั้งเดิมของชุมชนต่าง ๆ ในล้านนา ซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ จึงควรศึกษารายละเอียดของปัจจัยต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม เช่น ความสัมพันธ์ทางประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อล้านนา (ศรีเลา เกษพรหม, 2544: 91)

หากไม่มีการอนุรักษ์พิธีกรรมหรือศิลปวัฒนธรรมชาวไทลื้อล้านนา จะก่อให้เกิดความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจ คือ ไม่มีรายได้เสริมให้กับครอบครัว รวมถึงการขาดสินค้าส่งออก เช่น ข้าว กระจุกเย็บ ยาสูบ ถั่วโอ (ถั่วหมักคล้ายเต้าเจี้ยว) ความเสียหายทางด้านสังคม คือ เอกลักษณะประจำถิ่นของชาวไทลื้อล้านนาอาจสูญหายไป เกิดการเลียนแบบสังคมในเมืองมากขึ้น ความเสียหายทางด้านศิลปวัฒนธรรม คือ ไม่มีเยาวชนสืบทอดศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์มาแต่โบราณกาล ดังนั้น ผู้นำชาวไทลื้อ ทั้งฝ่ายสงฆ์ (ผู้นำทางศาสนา) และฝ่ายฆราวาสหรือผู้นำชุมชน (ผู้นำทางการปกครอง) ต้องแสดงบทบาทในการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้ออย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปอย่างเช่น ทุกวันนี้ เนื่องจากผู้นำทั้งสองฝ่ายเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาและส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมดังกล่าว ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่า ผู้นำเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน เพราะเป็นผู้ที่ชุมชนให้การยอมรับนับถือและเป็นบุคคลที่มีความพร้อมที่จะเป็นผู้ให้คำปรึกษากับชุมชน

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้วิจัยเรื่องนี้เพื่อศึกษาพัฒนาการของประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อล้านนา ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อล้านนา และบทบาทผู้นำชาวไทลื้อในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อ โดยใช้บทบาทของผู้นำในการขับเคลื่อนกลไกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อล้านนา
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อล้านนา

3. เพื่อวิเคราะห์บทบาทผู้นำชาวไทลื้อในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากภาคเอกสารและภาคสนาม โดยศึกษาจากหนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ของผู้นำฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นในการวิจัย โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ รวมทั้งหมด 54 รูป/คน ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้นำฝ่ายสงฆ์ (ผู้นำทางศาสนา) ในเขตอำเภอเชียงคำ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง เจ้าอาวาสวัดเชียงบาน เจ้าอาวาสวัดดอนไชย เจ้าอาวาสวัดพระธาตุสบแวน เจ้าอาวาสวัดวัฒนา เจ้าอาวาสวัดแสนเมืองมาและเจ้าอาวาสวัดแดนเมือง รวมทั้งหมด 7 รูป

กลุ่มที่ 2 ผู้นำฝ่ายฆราวาส (ผู้นำทางการปกครอง) ในอำเภอเชียงคำ ได้แก่ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงบาน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงบาน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ่างทอง รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงบาน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงบาน นายกเทศมนตรีตำบลเชียงคำ นายกเทศบาลตำบลหย่วน กำนันตำบลเชียงบาน กำนันตำบลหย่วน กำนันตำบลเจดีย์คำ ผู้ใหญ่บ้านเชียงบาน ผู้ใหญ่บ้านมาง ผู้ใหญ่บ้านแดนเมือง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1, 11, 12, 13 และ 14 ตำบลน้ำแวน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1, 2, 3, 5, 6 และ 8 ตำบลหย่วน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 และ 10 ตำบลเชียงบาน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3, 12 และ 15 ตำบลฝายกวาง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 และ 4 ตำบลเวียง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลเจดีย์คำ อดีตผู้ใหญ่บ้านดอนไชยและนายกสมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทย รวมทั้งหมด 35 คน

กลุ่มที่ 3 ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยคัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิที่หลากหลาย ได้แก่ คณาจารย์มหาวิทยาลัย 2 คน ผู้นำพระสงฆ์ 2 รูป สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา 1 คน วัฒนธรรมจังหวัดพะเยา 1 คน

วัฒนธรรมอำเภอเชียงคำ 1 คน สมาคมไทลื้อ 1 คน นักประวัติศาสตร์ไทลื้อ 1 คน และ กลุ่มศิลปินอนุรักษ์ไทลื้อ 3 คน รวมทั้งหมด 12 รูป/คน

3. เครื่องมือและวิธีสร้างเพื่อใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแยกอธิบายดังต่อไปนี้

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 2 แบบ ดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยมีหัวข้อชี้นำ (Guided Interview) เป็นเพียงการกำหนดแนวข้อคำถามแบบเปิดกว้างหรือการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลาย ในการกำหนดโครงสร้างข้อคำถามสำหรับนำไปสัมภาษณ์ ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 คำถามเพื่อการสัมภาษณ์ ประกอบด้วยคำถามจำนวน 4 ข้อใหญ่ คือ (1) พัฒนาการของประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อล้านนา มี 2 ข้อย่อย (2) บทบาทผู้นำชาวไทลื้อในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มี 4 ข้อย่อย (3) ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อล้านนา มี 4 ข้อย่อย (4) แนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

2) แบบสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ออกแบบโครงสร้างข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยมีหัวข้อชี้นำ (Guided Interview) เป็นเพียงการกำหนดแนวข้อคำถามแบบเปิดกว้างหรือแบบปลายเปิด ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลาย ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ตอนที่ 2 คำถาม ประกอบด้วยคำถามจำนวน 6 ข้อ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

3.2 วิธีสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) การศึกษาข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยและข้อมูลขั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความ วิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ประเพณี บทบาทของผู้นำในทางพระพุทธศาสนา รวมถึงพิธีกรรมของชาวไทลื้อในภาคเหนือของประเทศไทย 2) การศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์จากผลงานวิจัยอื่นที่มีลักษณะเหมือนกันกับบทบาทผู้นำชาวไทลื้อในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทาง

พระพุทธศาสนา 3) การนำเสนอแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและเนื้อหาแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา 4) การนำเสนอแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มต่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและประเมินเครื่องมือตามรูปแบบประเมิน IOC (Index of Item Objective Congruence) 5) การนำผลการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไขเป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มฉบับจริง 6) การจัดพิมพ์เครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองโดยมีขั้นตอนการดำเนิน ดังนี้ 1) การศึกษาและทำความเข้าใจแบบสัมภาษณ์แล้วจัดทำแบบสัมภาษณ์ในการวิจัย จากนั้น จึงลงมือเก็บข้อมูล 2) การทำหนังสือนำถึงหน่วยงาน/บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อนัดวันและเวลาที่จะทำการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลงานวิจัย

3) การนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่กำหนดไว้จำนวนทั้งหมด 42 รูป/คน ตั้งแต่วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ถึงวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2563 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ได้แก่ (1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (2) เทปบันทึกเสียง (3) กล้องถ่ายรูป (4) เครื่องเขียน กระดาษจดบันทึกและแฟ้มสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล 4) การจัดการสนทนากลุ่ม โดยคัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิที่หลากหลาย ได้แก่ คณาจารย์ ผู้นำพระสงฆ์ หน่วยงานข้าราชการและกลุ่มศิลปินอนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อ รวมจำนวนทั้งหมด 12 รูป/คน ในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2563 เวลา 13.00-15.00 น. ณ โรงเรียนวัดหย่วน ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา 5) การตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์แล้วเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามประเด็นคำถาม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดผู้วิจัยได้วิเคราะห์เพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแยกการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

5.1 ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หรือการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ซึ่งเป็นการบรรยายเล่าเรื่องหรือวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ที่ 1 คือ พัฒนาการของประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อล้านนาที่จำแนกเป็น 3 ยุค และใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในอดีตกับปัจจุบัน รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลให้ประเพณีและ

พิธีกรรมดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวเป็นการวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุปจากการศึกษาทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

5.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) โดยการนำเนื้อหาที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาเปรียบเทียบให้เห็นสภาพและวิธีการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อล้านนา โดยสามารถสรุปสภาพปัญหาและวิธีการแก้ไขของผู้นำฝ่ายพระสงฆ์และผู้นำฝ่ายฆราวาสได้ฝ่ายละ 3 ด้าน คือ บุคคล งบประมาณและการทำงาน นอกจากนี้ ยังตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ วิเคราะห์บทบาทผู้นำชาวไทลื้อในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งจากผู้นำฝ่ายสงฆ์และผู้นำฝ่ายฆราวาสด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นการดำเนินกิจกรรมการส่งเสริม ประสิทธิภาพของบทบาทผู้นำ วิธีการทำให้ชุมชนมีส่วนร่วม แนวทางการพัฒนาและส่งเสริม รวมถึงข้อเสนอแนะอื่น ๆ จากนั้น ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นรูปเล่มสมบูรณ์เพื่อนำเสนอผลการวิจัย สรุปผลและอภิปรายผลเพื่อขอสอบประชาพิจารณ์และสอบป้องกันดุษฎีนิพนธ์ตามลำดับ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อ ดังต่อไปนี้ 1. พัฒนาการของประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อล้านนา พบว่าสามารถแบ่งพัฒนาการเป็น 3 ยุค ดังนี้

ยุคที่ 1 (ก่อน พ.ศ. 2400) ยุคที่อพยพมาจากที่สิบสองปันนา จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวถึงการเข้ามาของชาวไทลื้อครั้งสำคัญในช่วงต้นยุคกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากเป็นช่วงฟื้นฟูบ้านเมืองของหัวเมืองต่าง ๆ ในดินแดนล้านนา ชาวไทลื้อกลุ่มหนึ่งอพยพเข้ามาตั้งหมู่บ้านในอำเภอเชียงคำ โดยตั้งชื่อหมู่บ้านเป็นชื่อเมืองที่อยู่เดิม คือ บ้านหย่วน บ้านมาง ตำบลเชียงคำ บ้างเชียงคานและบางกลุ่มได้อพยพมาจากเมืองปัวโดยได้มาอาศัยอยู่บริเวณที่ห้วยแม่ตำโหลบรรจบกับแม่น้ำแวน (บ้านแวน หมู่ที่ 1) และได้ขยายชุมชนออกไปตั้งอีกฟากหนึ่ง (บ้านแวน หมู่ที่ 2) และขยายออกไปอีกฟากหนึ่งของแม่น้ำแวน (บ้านแวนพัฒนา หมู่ที่ 2) ตำบลเชียงบาน ในยุคนี้ประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและปฏิบัติตามจารีตดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์กลางของวัฒนธรรม เช่น การบวชเด็กชายเมื่ออายุ 8 ขวบ เพื่อศึกษาศิลปวิทยาต่าง ๆ

ยุคที่ 2 (ราว พ.ศ. 2401-2500) ยุคเริ่มสร้างบ้านแปงเมืองที่เชียงคำ ชาวไทลื้อส่วนมากที่อพยพมาจะเป็นครอบครัวใหญ่ เคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ผู้หญิงเคารพยกย่องผู้ชาย ด้วยความเชื่อว่า ผู้ชายเป็นเพศพระ ผู้หญิงไทลื้อสุภาพเรียบร้อย ขยันทำงานบ้านและทำนาทำไร่ เนื่องจากชาวไทลื้ออยู่เป็นครอบครัวใหญ่จึงสร้างบ้านหลังใหญ่ตามสถาปัตยกรรมไทลื้อดั้งเดิมที่มีหลังคาสูง มุงด้วยหญ้าคา ในตัวบ้านเป็นโถงใหญ่ห้องเดียว มีครัวไฟหรือห้องครัวอยู่กับที่นอน ใต้ถุนสูงสำหรับใช้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น แขนวนเปลเด็ก ตั้งที่ทอผ้า (หูก) ส่วนใต้ถุนยังข้าวใช้เป็นคอกสัตว์ ในยุคนี้ประเพณีและพิธีกรรมของไทลื้อยังไม่แตกต่างกับยุคแรกมากนัก ชาวไทลื้อยังยึดมั่นในประเพณีและพิธีกรรมอย่างเหนียวแน่น ในยุคนี้ได้มีการปฏิรูประบบราชการ อย่างไรก็ตาม วัดยังเป็นศูนย์กลางในการศึกษาและสถานที่ประกอบพิธีกรรมและประเพณีของชุมชนเหมือนเดิม

ยุคที่ 3 ยุคสังคมปัจจุบัน (ราว พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา) ประเพณีทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อคล้ายคลึงกับชาวไทยวนในล้านนา ในอดีตชาวไทลื้อยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น ผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหญิงและชายไปทำบุญ ถือศีล ภาวนาและนอนวัดทุกวันพระ ในยุคนี้ความเชื่อในพระพุทธศาสนาเป็นตัวกำหนดประเพณีที่สำคัญของชาวไทลื้อ เช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีตานธรรม (ฟังเทศน์มหาชาติ) ประเพณีปีใหม่ (สงกรานต์) ประเพณีขึ้นธาตุ อย่างไรก็ตาม ชาวไทลื้อยังมีความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องผีและวิญญาณศักดิ์สิทธิ์อย่างมั่นคง แต่ได้ปรับเปลี่ยนจากการเรียกชื่อ “ผี” มาเป็น “เทวดาอารักษ์” ปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวไทลื้อเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เช่น การสร้างบ้านรูปแบบใหม่ ประเพณีการตายซึ่งเดิมใช้วิธีการฝังเปลี่ยนมาเป็นการเผา ประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในยุคนี้จึงเปลี่ยนไปตามความทันสมัยของสังคมยุคใหม่

จากที่กล่าวมา จะเห็นว่า ในอดีตชาวไทลื้อมีความศรัทธาในประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งจึงได้อนุรักษ์สืบสานจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีผู้สูงวัยเป็นผู้สืบทอด ในยุคต่อมาเมื่อการสืบสานวัฒนธรรมได้ถูกนำมาใช้ในการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อ จึงได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง คือ การใช้เวลาในการจัดกิจกรรมที่เน้นความศรัทธา พิธีกรรมลดน้อยลง การประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทางสื่อสารมวลชน ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมทุกเพศทุกวัย การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดกิจกรรม รวมถึงผู้คนนอกชุมชนหรือนักท่องเที่ยวต่างถิ่นได้เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ทำให้เกิดรายได้และความตื่นตัวทางวัฒนธรรมในชุมชน ดังนั้น พัฒนาการของประเพณีและพิธีกรรมทาง

พระพุทธศาสนาจึงพบว่า ได้ปรับไปตามยุคสมัยและสถานการณ์ สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน สร้างความรักความสามัคคีและการเชื่อมโยงเข้ากับกิจกรรมของชุมชนอื่น เพื่อสร้างความแข็งแกร่งและความร่วมมือกับแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

2. ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อล้านนา จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม สามารถสรุปปัญหาและอุปสรรคได้ 3 ประการ คือ

1) ปัญหาด้านบุคคล พบว่า คนที่เข้าใจและยึดถือปฏิบัติด้านประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อล้านนาที่สืบทอดมาแต่โบราณ ก็คือ ผู้สูงอายุ คนกลุ่มนี้มีจำนวนลดน้อยลงเกือบทุกปี อายุมาก ความจำหลงลืมเพราะสมัยโบราณใช้การถ่ายทอดโดยการปฏิบัติให้ดู พูดให้ฟัง ไม่มีหนังสือบันทึกไว้ จึงทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้แก่บุตรหลานลดน้อยลง นอกจากนี้ วัดซึ่งมีบทบาทมาแต่โบราณได้มีจำนวนพระสงฆ์น้อยลง ทำให้พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาถูกลดทอนไป ขณะที่ผู้นำชุมชนยังขาดความเข้าใจในประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อ บางชุมชนมีผู้นำที่ไม่ใช่คนในท้องถิ่นและไม่ใช่คนไทลื้อหรือมีการผสมหลายชาติพันธุ์ในลักษณะการเป็นสะกัหรือบุตรเขย รวมถึงการขาดการประสานงานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนกับชุมชน ทำให้การส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อล้านนาเริ่มเลือนหายไป

2) ปัญหาด้านงบประมาณ พบว่า ในด้านนี้เป็นเรื่องของการสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมทางศาสนา รวมถึงการซ่อมแซมศาสนสถานซึ่งวัดมีงบประมาณไม่เพียงพอ วัดจึงบริหารจัดการเท่าที่จะมีงบประมาณ ปัญหาข้อนี้เกี่ยวข้องกับโครงสร้างสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้วัดต้องปรับตัว ซึ่งรวมถึงการจัดประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสืบทอดและรักษาที่ต้องอาศัยหน่วยงานภายนอกสนับสนุน โดยภาพรวมจะเห็นว่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เป็นอุปสรรคในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อในอำเภอเชียงคำ

3) ปัญหาด้านการทำงาน พบว่า ปัญหาสำคัญของการขาดแคลนคนรุ่นใหม่ในการสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หน้าที่การงานได้กระจุกตัวอยู่ในส่วนกลางหรือเมืองใหญ่ เป็นเหตุให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนที่เรียนจบแล้วเดินทางไปทำงานในเมือง ไม่มีโอกาสกลับมาใช้ชีวิตในชุมชน เพราะคนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญต่อเศรษฐกิจ จึงละเลยความสำคัญของการสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมที่ดั้งเดิมของไทลื้อ ขณะที่พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาก็มักปฏิบัติในช่วงเช้า คนวัยทำงานที่ยังสนใจ

ในประเพณีและพิธีกรรม แม้ต้องการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา แต่ก็ไม่ค่อยได้ไปร่วมกิจกรรมเพราะต้องรีบไปทำงานตั้งแต่เช้า ซึ่งต่างกับสังคมไทยในอดีตที่หยุดทำงานในวันพระ รวมถึงราชการที่เปิดโอกาสให้คนหนุ่มสาววัยแรงงานได้เข้าวัดทำบุญ แต่ปัจจุบันสถานการณ์ไม่เอื้ออำนวยจึงทำให้คนรุ่นใหม่ห่างกิจกรรมทางศาสนามากขึ้น นอกจากนั้น ความเจริญของเทคโนโลยีก็มีผลกระทบต่อประเพณีและพิธีกรรมดังกล่าว เนื่องจากสังคมปัจจุบันให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม เครื่องอำนวยความสะดวกหรือสิ่งที่ทันสมัย ทำให้เด็กและเยาวชนไม่นิยมเข้าวัดทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพราะมองว่าเป็นสิ่งล้าสมัย

3. บทบาทผู้นำชาวไทยเชื้อสายจีนในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม สามารถสรุปประเด็นบทบาทของผู้นำฝ่ายสงฆ์และผู้นำฝ่ายฆราวาส ดังต่อไปนี้ ผู้นำฝ่ายสงฆ์ พบว่า 1) *บทบาทในการดำเนินกิจกรรม* พระสงฆ์ได้มีบทบาทในการวางแผนอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาให้เป็นอัตลักษณ์ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยทำแผนพัฒนาเป็นปฏิทินกิจกรรมส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาให้คู่กับชุมชน ผู้นำทางพระพุทธศาสนามีความรู้ความเข้าใจในการให้ความรู้แก่ชุมชนในการปฏิบัติตามจารีตและพร้อมที่จะช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรมให้เจริญรุ่งเรืองและยั่งยืนตลอดไป 2) *บทบาทในการส่งเสริม* พบว่า พระสงฆ์เป็นผู้นำในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดประเพณีและพิธีกรรมขึ้นในวัดเพื่อให้ชาวไทยเชื้อสายจีนได้ทำบุญ เช่น ประเพณีดำหัวผู้สูงอายุ ในวันสงกรานต์ปีใหม่เมือง ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ทุกชุมชนที่มีคนไทเชื้อสายจีนอยู่จะทำต่อเนื่องอยู่ตลอดทุกปี แต่ละหมู่บ้านหรือชุมชนจะจัดทำแผน เขียนเป็นปฏิทินของหมู่บ้านไว้เพื่อสืบทอดตำนานไทเชื้อสายจีนเป็นประจำทุกปี 3) *ประสิทธิภาพของบทบาทผู้นำของพระสงฆ์* พบว่า ชุมชนไทเชื้อสายจีนอำเภอยางชุมน้อยมีการกำหนดกิจกรรมการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาไว้ตามปฏิทิน 12 เดือนที่เป็นแผนพัฒนาทางวัฒนธรรมของหมู่บ้าน เมื่อกำหนดไว้แล้วได้ปฏิบัติตามปฏิทินโดยมีการประชุมชี้แจงระหว่างวัดกับประชาชนในชุมชนให้เกิดความเข้าใจและเตรียมงานตามกำหนด 4) *วิธีการทำให้ชุมชนมีส่วนร่วม* พบว่า พระสงฆ์ได้พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจเพื่อให้ทุกคนทำความดี โดยเฉพาะเจ้าอาวาสของแต่ละวัดสามารถพูดโน้มน้าวให้ผู้นำฝ่ายฆราวาสและชาวบ้านเกิดศรัทธา ทำให้การส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาดำเนินไปด้วยดี วัดยังเป็นตลาดให้ชุมชนได้จำหน่ายผ้าทออาหารและสินค้าอื่น ๆ เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้และมีส่วนร่วมในการบริหาร

จัดการในกิจกรรมต่าง ๆ ของแต่ละชุมชนซึ่งจัดตามปฏิทินที่หมู่บ้านได้เขียนไว้ในแผนพัฒนาหมู่บ้าน 5) *แนวทางการพัฒนาและส่งเสริม* พบว่า พระสงฆ์ควรพัฒนารูปแบบประเพณีและพิธีกรรมให้มีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นวิทยาศาสตร์ที่สามารถอธิบายได้ การพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การส่งเสริมให้มีหลักสูตรท้องถิ่นและจัดแผนการเรียนรู้เรื่องประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อที่ถ่ายทอดความรู้ได้ชัดเจน การเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนไทลื้อในอำเภอเชียงคำกับชุมชนไทลื้อต่างจังหวัด รวมถึงการส่งเสริมอาชีพทางวัฒนธรรมไทยลื้อของคนในชุมชน 6) *ข้อเสนอแนะอื่น ๆ* พบว่า ทุกภาคส่วนควรเข้ามีส่วนร่วมในการแก้ไขและพัฒนาให้เป็นรูปธรรมชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการวิจัยความเป็นมาของชาวไทลื้อ รวมทั้งศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อถึงความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชนให้กลับคืนมา ไม่มีช่องว่างระหว่างวัย ไม่มีความขัดแย้งระหว่างผู้นำกับชุมชน ทั้งนี้ เพื่อเกิดผลดีต่อการสืบสาน อนุรักษ์ ประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้กลับมามีชีวิต สร้างคุณค่าและวางแผนในประเพณีของบรรพบุรุษสืบไป

ส่วนผู้นำฝ่ายฆราวาสพบประเด็น ดังต่อไปนี้ 1) *บทบาทในการดำเนินกิจกรรม* พบว่า ผู้นำชุมชนไทลื้อเป็นผู้ประสานให้เกิดการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและเอกชนต่าง ๆ ทั้งด้านงบประมาณและความร่วมมือในการจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อในอำเภอเชียงคำ โดยส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมครอบคลุมในทุกด้าน โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และขยายผลสู่สังคมภายนอกโดยประชาสัมพันธ์ให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) *บทบาทในการส่งเสริม* พบว่า ผู้นำเป็นแกนนำในการกระตุ้น สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการจัดสรรงบประมาณในการจัดกิจกรรมงานสืบสานตำนานไทลื้อประจำปี การพัฒนาการสร้างศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ การปรับปรุงภูมิทัศน์ของสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาในชุมชนไทลื้อ การจัดกิจกรรมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนไทลื้อเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ให้เกิดการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมไทลื้อ เช่น การวิจัย การผลิตหนังสือและเอกสารแผ่นพับต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติตนเพื่อเป็นแบบอย่างแก่คนในชุมชนด้วยการปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม การเข้าวัดทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา 3) *ประสิทธิภาพของบทบาทผู้นำฝ่ายฆราวาส* พบว่า วัดในชุมชนไทลื้อได้รับเกียรติบัตร โลรางวัล ทั้งระดับอำเภอและจังหวัดจากสถาบันอุดมศึกษา ส่งผลให้การจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อเป็นที่รู้จักและมีนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติมากขึ้น ทำให้ชุมชนมีรายได้ เกิดความภาคภูมิใจใน

มรดกทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ของตน 4) *วิธีการทำให้ชุมชนมีส่วนร่วม* พบว่า ผู้นำฝ่ายฆราวาสมีความมุ่งมั่นในการทำงาน โดยกำหนดนโยบาย แผนงานดำเนินการและงบประมาณไว้อย่างชัดเจนให้ทุกฝ่ายเข้าใจวัตถุประสงค์และผลที่จะได้รับต่อตนเองและส่วนรวม นอกจากนี้ ยังขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรม การใช้หลักการร่วมคิดร่วมทำ นำมติที่ประชุมไปปฏิบัติและสนับสนุนรางวัลเพื่อกระตุ้นขวัญและกำลังใจให้เยาวชนมีส่วนร่วมมากขึ้น 5) *แนวทางการพัฒนาและส่งเสริม* พบว่า ควรมีการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนในการส่งเสริมสนับสนุนทั้งความรู้ทางวิชาการและงบประมาณในการดำเนินการเพื่อให้เกิดการรักษาประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้ออย่างเป็นระบบ การจัดทำข้อมูลเอกสาร ตำราเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อที่น่าสนใจให้ได้ศึกษาค้นคว้า 6) *ข้อเสนอแนะอื่น ๆ* พบว่า ควรจัดทำแผนงานโครงการของงบประมาณสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่องในระยะ 3-5 ปี การสร้างต้นแบบของประเพณีและพิธีกรรมที่ถูกต้อง การสร้างค่านิยม การปลูกจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนไทลื้อรุ่นใหม่ได้เข้าถึงประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การจัดเก็บตำราหรือโบราณสถานอย่างเป็นระบบหมวดหมู่เพื่อเป็นการสืบสาน อนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พัฒนาการของประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ชาวไทลื้อมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนอพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา เหตุผลของการอพยพที่สำคัญ คือ ด้านการเมืองการปกครองหรือการศึกสงคราม จึงมีการกวาดต้อนผู้คนที่อยู่ในหัวเมืองที่ได้รับผลกระทบจากการเมืองและการสงครามไปยังสถานที่อื่น ในระหว่างการอพยพได้เกิดการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มต่าง ๆ ตามพื้นที่ที่อพยพไป กลายเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค รวมถึงคติความเชื่อ ภาษา ค่านิยมและจารีตประเพณีที่เป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-material Culture) ทำให้เกิดชุมชนในพื้นที่ใหม่ นอกจากนี้ ยังพบว่า วิถีชีวิตชาวไทลื้อในอำเภอเชียงคำได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษา การแต่งกายและที่อยู่อาศัย ทั้งนี้ เป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ไม่อาจหยุดนิ่งอยู่กับที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผาสูก ยุธเมธา (2540: 47) ที่กล่าวถึง

ลักษณะของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์ที่อยู่ในสังคม ซึ่งสังคมมนุษย์มีหลายกลุ่มและวัฒนธรรมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น สมาชิกในสังคมต้องใช้สติปัญญาและประสบการณ์มาปรับวัฒนธรรมของสังคมให้มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงอยู่

ดังนั้น ผู้นำชุมชนต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวไทลื้อในยุคปัจจุบันและต้องพยายามดำรงวิถีชีวิตชาวไทลื้อที่ยังคงอยู่ให้อนุชนรุ่นหลังได้สืบทอดเท่าที่จะทำได้ เพราะวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มถือเป็นศูนย์กลางสำคัญที่นำไปสู่คุณค่าและความภาคภูมิใจในสังคมของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชูวงศ์ ฉายะบุตร (2544: 164-137) ที่ว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรมอาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือรับเอาวัฒนธรรมจากสังคมอื่น ๆ เข้ามาด้วยความจำเป็น นอกจากนี้ การพัฒนาวิถีชีวิตของชาวไทลื้อได้ดำเนินกิจกรรมโดยองค์กรชุมชนชาวไทลื้อในตำบลนั้น ๆ ของอำเภอเชียงคำ ซึ่งผู้ร่วมพัฒนาทุกคนถูกคัดเลือกมาจากชุมชนเพื่อร่วมดำเนินการตั้งแต่การวางแผน การลงมือปฏิบัติการและการประเมินผลกิจกรรมดังกล่าว สิ่งเหล่านี้ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและผูกพันกับประเพณีและพิธีกรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่ ต้องอาศัยแนวทางพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังที่เสนห์ จามริก (2537: 9) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นความสามารถในการพัฒนาตนเองของประชาชนหรือชาวบ้าน บนฐานของความสามารถในการพึ่งพาตนเองตามขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากรชุมชนและยังทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้ รวมถึงพัฒนาภูมิปัญญาของตนในการกำหนดวิถีชีวิตและชุมชน ซึ่งจะเป็นแนวทางที่ทำให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นกระทั่งจบกระบวนการ จะทำให้ชุมชนมีความรู้สึกผูกพันและภาคภูมิใจ แม้สังคมไทลื้อจะเข้าสู่ยุคสังคมปัจจุบันที่คนรุ่นใหม่เหินห่างจากประเพณีและพิธีกรรม แต่หากพัฒนากิจกรรมโดยให้สังคมรุ่นใหม่มีส่วนร่วมมากขึ้น ก็อาจเป็นสังคมคนรุ่นใหม่ที่พัฒนาประเพณีและพิธีกรรมชาวไทลื้อให้ยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมจะเห็นว่า สภาพปัญหาของวิถีชีวิตของชาวไทลื้อในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคคล งบประมาณและการทำงานได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ไม่ใช้ภาษาไทลื้อในการติดต่อสื่อสารในครอบครัวและสังคมทั่วไป ส่วนใหญ่ใช้ภาษาพื้นเมืองล้านนาที่เรียกว่า คำเมือง ผู้ที่ใช้ภาษาไทลื้อในการสนทนามักเป็นคนที่อยู่ในวัยกลางคนหรือผู้สูงอายุ ส่วนภาษาเขียนได้สูญหายไปจากชุมชน จะมีผู้สูงอายุ

เพียงบางคนเท่านั้นที่ยังอ่านออกเขียนได้ คนเหล่านี้เคยได้บวชเรียนมา ชาวไทลื้อมีตัวอักษรและการแสดงพื้นบ้านเป็นของตนเอง เช่น การฟ้อนลื้อ การขับลื้อ การแสดงพื้นบ้านดังกล่าวเหลืออยู่ในชุมชนบางแห่งเท่านั้น สำหรับการทอผ้า การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อจะเห็นในงานเทศกาลประจำปีของชาวไทลื้อเท่านั้น อาหารไทลื้อส่วนมากจะกลมกลืนไปกับวัฒนธรรมการกินของคนพื้นเมืองล้านนา (ไทยวน) ปรากฏการณ์เหล่านี้เกี่ยวข้องกับประเด็น ดังต่อไปนี้ 1) ปัญหาด้านบุคคล เช่น ผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าใจและมีวิถีชีวิตแบบไทลื้อได้ถึงแก่กรรม ทำให้ประเพณีและพิธีกรรมบางอย่างสูญหายไปด้วย 2) ปัญหางบประมาณจำกัดที่จะรื้อฟื้นประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิม เช่น การฟ้อนลื้อ การขับลื้อ ซึ่งต้องมีทุนสนับสนุนในการจัดตั้งและบริหารกลุ่ม 3) ปัญหาการทำงานที่ไม่เอื้อ เช่น การแต่งกาย การพูดจา การรับประทานอาหารในที่ทำงานหรือสังคมที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทลื้อ

สิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เข้ามาสู่ชุมชนไทลื้อผ่านทางปัจจัยภายใน คือ ด้านบุคคล และปัจจัยภายนอก คือ ด้านงบประมาณและสภาพแวดล้อมการทำงาน ซึ่งสัมพันธ์กับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2545: 41) กล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมภายนอกเข้ามา มากกว่าการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาใหม่ในสังคม วัฒนธรรมภายนอกที่สัญญา สัญญาวิวัฒน์ระบุ ก็คือ ปัจจัยภายนอกด้านงบประมาณและสภาพแวดล้อมการทำงาน แม้ปัจจัยภายในเอง คือ ด้านบุคคล ก็ส่งผลมาจากปัจจัยภายนอกได้ เช่น การแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ไทลื้อซึ่งทำให้ความเป็นไทลื้อเจือจางลง ประเด็นนี้มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดของอมรา พงศาพิชญ์ (2542: 21) ที่ว่า การแพร่ขยายของวัฒนธรรมเป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่าง 2 กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมต่างกัน ในสังคมวัฒนธรรมที่มีพลังไม่เท่ากัน คนกลุ่มหนึ่งจะมีแนวโน้มยอมรับอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งกลุ่มที่มีพลังวัฒนธรรมน้อยกว่าจะถูกกลืนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่มีพลังวัฒนธรรมมากกว่า ประเด็นนี้จะพบว่า การที่ประเพณีและพิธีกรรมไทลื้อเริ่มสูญหายไปก็เพราะถูกประเพณีและพิธีกรรมอื่นกลืน เช่น การถูกกลืนโดยประเพณีแต่งงานกับคนพื้นเมืองล้านนาหรือพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาแบบล้านนา

นอกจากนั้น ความก้าวหน้าด้านวิชาการสมัยใหม่จากสังคมภายนอกมีส่วนทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วิถีคิดของคนในชุมชนไทลื้อแต่ละยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ประเด็นนี้พระสุชี ชาติธรรมโม (ศรีมัตย์) (2553:102) วิเคราะห์ไว้ว่า เด็กยุคใหม่หลงลืมวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของไทยและเลียนแบบประเพณีวัฒนธรรม ความเจริญทางเทคโนโลยีของชาวตะวันตก เช่น การสื่อสาร วิทยุโทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อสำคัญที่

ทำให้ชุมชนได้รับเรื่องราวต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ ยอมรับและปรับเปลี่ยนประเพณีท้องถิ่น โดยมุ่งความทันสมัย ไม่คำนึงถึงรากฐานประเพณีดั้งเดิมที่เคยประพฤติปฏิบัติมา แนวคิดนี้อาจถูกมองว่า เป็นเรื่องธรรมดาของประเพณีและพิธีกรรมที่ต้องปรับเปลี่ยนตามกาลเวลา แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาและอุปสรรคที่ท้าทายให้ผู้ผู้นำได้แสดงบทบาทในการแก้ไขต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 บทบาทของผู้นำชาวไทยเชื้อในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรม ในยุคสมัยที่สังคมอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีความทันสมัยด้านเทคโนโลยีและวิทยาการต่าง ๆ พระสงฆ์จึงต้องเผชิญกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ฉะนั้น พระสงฆ์นอกจากจะเป็นผู้นำทางด้านประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยการมีบทบาทในด้านการดำเนินกิจกรรมและการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ แล้ว พระสงฆ์ยังต้องสร้างความตระหนักรู้ให้ชาวไทยเชื้อเห็นคุณค่าของประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดบทบาทการพัฒนาสังคมที่มีประสิทธิภาพ จึงจะถือว่า เป็นประสิทธิภาพของบทบาทผู้นำของพระสงฆ์อย่างแท้จริง การสร้างปฏิทิน 12 เดือนสำหรับการดำเนินกิจกรรมคงยังไม่เพียงพอในการวัดประสิทธิภาพของบทบาทในการเป็นผู้นำ ดังนั้น พระสงฆ์ต้องยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การเปิดตลาดสดภายในวัด ซึ่งเป็นวิธีการทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมที่ถูกต้อง รวมถึงการสร้างอาชีพที่เน้นศิลปะพื้นบ้านโดยมีวัดเป็นศูนย์ฝึกหัดและสร้างกิจกรรมด้านประเพณีให้กับคนรุ่นใหม่ ก็จะเป็นแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรมได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้น พระสงฆ์ยังต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตให้กับประชาชน โดยยึดหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โนม่น้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนในชุมชนให้มาร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมอย่างเป็นกิจจะลักษณะ หากปฏิบัติได้ดังกล่าว บทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำชุมชนก็จะเกิดประสิทธิภาพในการอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรมอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสังฆรักษ์ประจวบ วุฑฒิจาริ (ทุนผลงาม) (2560: 170-174) ที่ว่า บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันแตกต่างกับบทบาทในอดีต เพราะพระสงฆ์ไม่ได้มีบทบาทเฉพาะพิธีกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีบทบาทในพัฒนาสังคมให้มีความเป็นอยู่ที่ดี พระสงฆ์จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์อันดีกับฆราวาสเพื่อช่วยเหลือตามหน้าที่อันสมควรและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย พระสงฆ์จึงมีบทบาทเป็นนักพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อความสงบสุขและปรองดองของสังคม พระสงฆ์จึงชื่อว่า เป็นที่พึ่งและผู้อนุเคราะห์ประชาชนทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม จิตใจและสติปัญญาอย่างแท้จริง ดังนั้น พระสงฆ์จำเป็นอย่าง

ยี่งที่ต้องเข้ามามีบทบาทเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีงามให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน โดยเฉพาะการเข้าใจวิถีชีวิตแห่งชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมประเพณีหรือความเป็นอยู่ จนเป็นผู้นำด้านความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ดีงามและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

ส่วนผู้นำฝ่ายฆราวาส เมื่อมองในประเด็นบทบาทการดำเนินกิจกรรมและการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จะเห็นว่า ผู้นำได้เป็นแกนนำในการสรรหาบประมาณจากองค์กรต่าง ๆ มาสนับสนุนกิจกรรม การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ การปรับภูมิทัศน์สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ประเพณีและพิธีกรรมให้ชาวไทลื้อรุ่นใหม่ได้ทราบอย่างทั่วถึง ประสิทธิผลของบทบาทผู้นำเหล่านี้จะเห็นประจักษ์จากการได้รับโล่รางวัลมากมาย ทั้งนี้ เพราะกลุ่มผู้นำได้มีนโยบายและวางแผนการทำงานอย่างดี รวมถึงการส่งเสริมวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งสัมพันธ์กับทฤษฎีแบบของผู้นำในการใช้อำนาจที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพ จะต้องให้ความสำคัญทั้งความสำเร็จของงานและผู้ร่วมงาน (Reddin, 1970: 503) ถึงกระนั้น แนวทางของการทำงานของผู้นำฝ่ายฆราวาสก็ยังขาดการจัดเก็บข้อมูล ตำราวิชาการอย่างเป็นระบบหมวดหมู่และขาดการวางแผนอย่างต่อเนื่องในระยะ 3-5 ปี รวมทั้งขาดการดึงความสนใจของเด็กและเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเพียงพอ ฉะนั้น ผู้นำต้องให้ความสำคัญกับการจัดเก็บและการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมที่ทันสมัยเพื่อให้เข้าถึงชาวไทลื้อรุ่นใหม่ ซึ่งจะสะดวกต่อการสื่อสารและชักจูงให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้ง่าย นอกจากนั้น ผู้นำชุมชนต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการปกครอง เพื่อเป็นผู้นำที่สมบูรณ์แบบทั้งด้านภายนอกและภายใน ซึ่งคล้องจองกับแนวคิดของธรรมาวุธ สุตประเสริฐ (2555: 109) ที่ว่า ผู้นำที่ดีตามแนวพุทธต้องมีคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ 2 ระดับ คือ 1) ผู้นำที่แก้ปัญหาสังคมได้ทั้งหมด คือ การจำกัดปัญหาไว้แล้ว กำจัดปัญหาได้สำเร็จ ซึ่งพบตัวอย่างในอัครคณิสสรและจักรกัปปวัตตสูตรที่มีคุณลักษณะการแบ่งตามกาลเวลาได้ 3 กาล คือ (1) เตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่อำนาจด้วยการศึกษา จนกระทั่งมีทั้งความรู้และนิสัยประกอบด้วยคุณธรรม (2) เมื่ออยู่ในอำนาจก็บำเพ็ญจักรกัปปวัตตวัตรครบ 5 ประการ คือ สอนศีล 5 รักษาศีลอุโบสถในวัน 14 หรือ 15 คำ (3) เมื่อลงจากอำนาจ ถ้ายุคนั้นไม่มีพระพุทธเจ้าก็บวชเป็นพระฤาษีและเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้นำทางการเมืองรุ่นต่อไป ถ้ายุคนั้นมีพระพุทธเจ้าก็บวชในสำนักของพระพุทธเจ้า 2) ผู้นำที่พยายามแก้ปัญหาของสังคมได้ถูกต้องตรงกับประเด็นปัญหา คือ จำกัดปัญหาไว้ก่อน เนื่องจากปัญหามีมากจนผู้นำไม่สามารถทำให้หมดไปได้ แม้จะแก้ปัญหาไม่ได้

ทั้งหมด แต่ก็มีความพยายามที่ตรงกับสาเหตุของปัญหา ตามที่กล่าวมา หากผู้นำปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชนก็จะเป็นการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยตรงของผู้นำเอง

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากเรื่องที่สามารถสรุปประเด็น ดังต่อไปนี้ 1) บทบาทของผู้นำชาวไทลื้อยังไม่โดดเด่น คนในชุมชนมีภาระในการประกอบอาชีพเพื่อครอบครัว การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตสำนึกถึงความเป็นชาวไทลื้อยังน้อย การสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมยังขาดปราชญ์ชุมชนที่ให้ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น อย่างไรก็ตาม ผู้นำชุมชนชาวไทลื้อก็ยังมีแผนการจัดการวัฒนธรรมเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมสมองทั้งจากภาครัฐและเอกชน

2) ผู้นำฝ่ายสงฆ์ นอกจากเป็นผู้นำทางด้านประเพณีและพิธีกรรมแล้ว ยังสร้างความตระหนักรู้ให้ชาวไทลื้อเห็นคุณค่าของประเพณีและพิธีกรรม เช่น ประเพณีตานธรรม ทางวัดได้จัดกิจกรรมแบบดั้งเดิมเพื่อให้ชาวไทลื้อได้เข้าวัดทำบุญและอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรมที่ดีงาม ทั้งนี้ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเหมือนในอดีต ส่วนผู้นำฝ่ายฆราวาส นอกจากเป็นผู้นำของคนในชุมชนแล้ว ยังเป็นฝ่ายสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อเพื่อสืบสานจากรุ่นสู่รุ่น

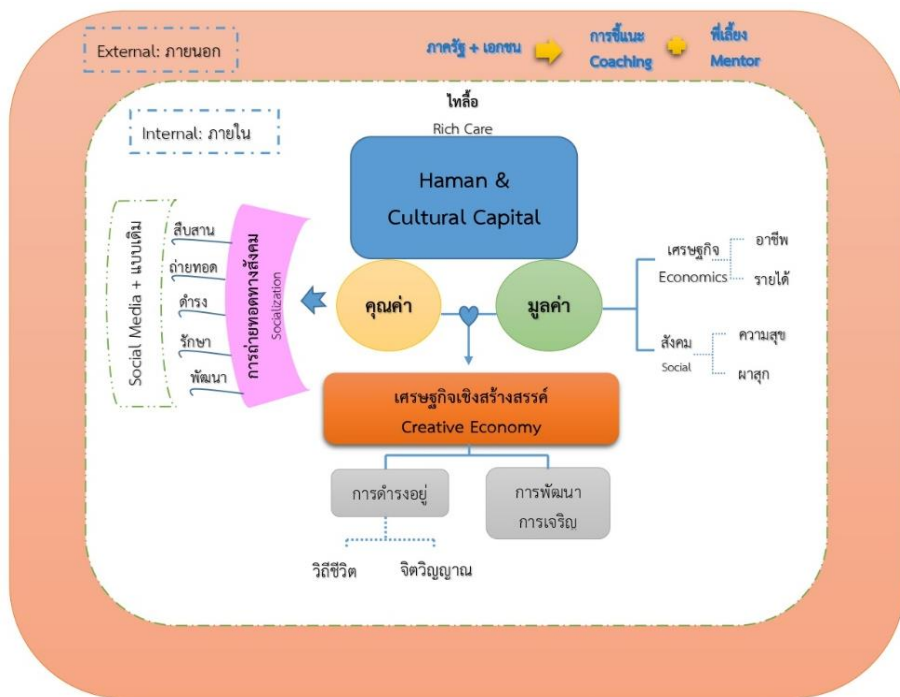
3) จากภาพ 1 จะเห็นว่า ชาวไทลื้อเชียงคำเป็นพื้นที่ที่อุดมด้วยทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) และผู้ทรงความรู้ด้านวัฒนธรรมมาแต่อดีต จากทุนทั้งสองนี้จะทำให้เกิดปรากฏการณ์ คือ

(1) การมีคุณค่าในตัวอยู่ ซึ่งจะเกิดการเผยแพร่ทางสังคมด้วยการสืบสาน ถ่ายทอด ดำรง รักษาและพัฒนาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยวิธีดั้งเดิม คือ การทำให้เห็น การละเล่น การแสดงในพิธีกรรมหรืองานสำคัญต่าง ๆ การเผยแพร่รูปแบบใหม่ทางโซเชียลมีเดีย (Social Media) ที่ปรากฏให้เห็นในพัฒนาการทั้ง 3 ยุคของประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อล้านนา

(2) คุณค่าเพียงอย่างเดียวไม่สามารถเผยแพร่ไปสู่ภายนอกได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น จึงต้องนำคุณค่ามาผนวกกับมูลค่า ทำให้คุณค่าที่มีอยู่เกิดมูลค่า 2 ประการ ได้แก่ 1) มูลค่าทางเศรษฐกิจ 2) มูลค่าทางสังคม มูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดการปัจจัย 2 ด้าน คือ (1) สร้างอาชีพ (2) สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน แต่มูลค่าที่เป็นเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ยังไม่สามารถเกิดความยั่งยืนที่แท้จริง ฉะนั้น การสร้างมูลค่าจึง

จำเป็นต้องคำนึงถึงมูลค่าทางสังคม คือ (1) ความสุขทางใจ (2) ความผาสุกทางกายของ
ผู้คนในชุมชน

(3) ทั้งคุณค่าและมูลค่าที่เกิดขึ้นแล้ว ทำให้เกิดเศรษฐกิจเชิง
สร้างสรรค์ ไม่ใช่การคาดหวังว่า จะต้องมียุทธศาสตร์ แต่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จะ
สามารถสร้างปัจจัย 2 ด้าน คือ (1) การดำรงอยู่ซึ่งต้องเป็นวิถีชีวิตที่มีจิตวิญญาณ (2)
การพัฒนาและความเจริญ เมื่อดำเนินชีวิตอย่างมีจิตวิญญาณแล้วต้องมีความเจริญอก
งามที่วัดได้จากอัตราตัวเลข ส่วนการพัฒนาวัดจากสิ่งที่ไม่ใช่ตัวเลข เช่น ความสุข
ความกลมเกลียว ความเข้มแข็ง การไม่แปลกแยก ความเป็นหนึ่งเดียวกัน จากที่กล่าว
มาทั้งหมดขึ้นอยู่กับ “ภายใน (Internal)” คือ ชุมชน (Community) ส่วน “ภายนอก
(External)” คือ ภาครัฐ + เอกชน ต้องเป็นผู้ให้คำแนะนำ ชี้แนะและดูแลในการช่วย
ชุมชนไปประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่อยู่นอกชุมชน จึงทำให้เกิดรูปแบบ
(Model) การทำงานต่อบทบาทผู้นำในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อ
ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 1 การทำงานของบทบาทผู้นำในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อล้านนา

สรุป

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อล้านนา ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อล้านนาและวิเคราะห์บทบาทผู้นำชาวไทลื้อในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จากการวิจัยทำให้เห็นว่า 1. ประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อล้านนาแบ่งเป็น 3 ยุค ดังนี้ ยุคที่ 1 ประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาและจารีตดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด ยุคที่ 2 ยุคที่ประเพณีและพิธีกรรมของไทลื้อไม่แตกต่างกับยุคแรกมากนัก วัดยังเป็นศูนย์กลางในการศึกษาและสถานที่ประกอบพิธีกรรมและประเพณีของชุมชนเหมือนเดิม ยุคที่ 3 ประเพณีทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อคล้ายคลึงกับชาวไทยวนในล้านนา ประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในยุคนี้จึงเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุบ้านการณเมืองและความทันสมัยของสังคมยุคใหม่

2. ปัญหาและอุปสรรคสามารถแบ่งเป็น 3 ประการ คือ 1) ด้านบุคคล พบว่าพระภิกษุและสามเณรและผู้สูงอายุชาวไทลื้อลดน้อยลง ทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุตรหลานลดน้อยลงไปด้วย ผู้นำชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อ นอกจากนี้ ชุมชนดั้งเดิมถูกกลืนเข้ากับชาติพันธุ์อื่นจึงส่งผลต่อความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ 2) ด้านงบประมาณ พบว่า การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมทางศาสนาและการซ่อมแซมศาสนสถานไม่เพียงพอ 3) ปัญหาด้านการทำงาน พบว่า การเข้ามาของเทคโนโลยีทำให้สังคมกลายเป็นสังคมยุคใหม่ที่ให้ความสำคัญต่อวัตถุนิยมทำให้เด็กและเยาวชนในสมัยปัจจุบันไม่นิยมเข้าวัดทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา คนรุ่นใหม่ที่ยืนยันจบแล้วเดินทางไปทำงานในเมืองใหญ่ทำให้ชุมชนขาดคนรุ่นใหม่ที่สานต่อประเพณีและวัฒนธรรม

3. บทบาทผู้นำชาวไทลื้อในการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า บทบาทของผู้นำฝ่ายสงฆ์และผู้นำฝ่ายฆราวาส ดังต่อไปนี้ ผู้นำฝ่ายสงฆ์มีบทบาทในการวางแผนและส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ โดยการทำแผนพัฒนาเป็นปฏิทินกิจกรรมส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาให้คู่กับชุมชน ทั้งนี้ได้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นตลาดชุมชนอย่างไรก็ตาม แนวทางสำหรับการพัฒนาและส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมควรพัฒนาให้มีรูปแบบที่ควรคู่กันระหว่างความศักดิ์สิทธิ์กับความเป็นวิทยาศาสตร์ที่สามารถ

อธิบายได้ การส่งเสริมให้เป็นหลักสูตรหรือแผนการเรียนรู้ รวมถึงการวิจัยเพื่อเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนไทลื้อในอำเภอเชียงคำกับชุมชนไทลื้อต่างจังหวัด

ส่วนผู้นำฝ่ายฆราวาสมีบทบาทในการดำเนินและส่งเสริมกิจกรรมให้เกิดการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและเอกชนอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ด้านงบประมาณ การสร้างศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ การปรับปรุงภูมิทัศน์ จะสังเกตเห็นว่า วัดในชุมชนไทลื้อได้รับรางวัลมากมาย กลุ่มผู้นำได้ให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้วยกำหนดนโยบาย แผนงานและงบประมาณ นอกจากนี้ ยังขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายให้ร่วมคิดร่วมทำโดยมีรางวัลเป็นกำลังใจในการจัดประเพณีและพิธีกรรม อย่างไรก็ตาม แนวทางการพัฒนาและการส่งเสริมควรบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนในการส่งเสริมสนับสนุนทั้งความรู้ทางวิชาการและงบประมาณเพื่อให้เกิดการรักษาประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้ออย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อสร้างต้นแบบและปลูกจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนไทลื้อรุ่นใหม่ได้เข้าถึงประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ไกรศรี นิมนต์เหมินทร์. (2521). *ล้านนาคดี*. เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.
- จารุวรรณ พรหมวัง. (2536). *การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบางประการของชาวไทลื้อ*. วิทยานิพนธ์ปริญญามนุษยวิทยามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2544). *หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม (ม.3)*. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช.
- ณัฐวัฒน์ สุดประเสริฐ. (2555). *คุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ผาสุก ยุทธเมธา. (2540). *คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- พระครูสังฆรักษ์ประจวบ วุฑฒิจาริ (ทุนผลงาม). (2560). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมจังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุชี ชาติธรรมโม (ศรีมัตย์). (2553). *ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีดลีสอง: ศึกษากรณี ตำบลเมืองเก่าอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น*.

วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. (2551). *ไถลื้อ อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ไท*. เชียงใหม่: พิพิธภัณฑ
วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา.

รุ่งทิพย์ และยลรวี สิทธิชัย. (ม.ป.ป.). *วัฒนธรรมไถลื้อ*. กรุงเทพมหานคร: การ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ศรีเลา เกษพรหม. (2544). *ประเพณีชีวิตคนเมือง*, พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: โรงพิมพ์
นพบุรี.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2545). *ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์
เบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสน่ห์ จามริก. (2537). *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การ
พัฒนาในปัจจุบันของประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

ไสว เชื้อสะอาด. (2538). *ไถลื้อ-ล้านนาถึงสิบสองปันนา*. พะเยา: สำนักงานศึกษาธิการ
อำเภอเชียงคำ.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2535). *ไถลื้อในสิบสองปันนา*. เชียงราย: ศูนย์วัฒนธรรม
จังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบนร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ.

อมรา พงศาพิชญ์. (2542). *วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนว
มานุษยวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิสรา ญาณताल. (2549). *การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท*.
เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมูลนิธิโตโยต้า
แห่งประเทศไทย.

Reddin, W. J. (1970). *Management Effectiveness*. Tokyo: McGraw-Hill.